

רמב"ם פירוש המשניות - מסכת אבות פרק ו משנה ג

ואין כבוד אלא תורה כלו' לתורה. והכי קאמר אין כבוד בא לו לאדם אלא על עסקי התורה. שנא' כבוד חכמים ינחלו כלומר הם נוחלים כבוד בשביל שהם לומדים את התורה ויורשים אותה בנחלה:

תפארת ישראל /יכין/ על מסכת אבות פרק ו משנה ג

[נד] ואין כבוד אלא תורה - ר"ל אין כבוד ראוי לו לאדם אלא בשביל התורה שלמד, דכבוד שיעשו לו בשביל עושר או יופי שלו, הוא תלוי בדבר, ואינו ראוי לו, כ"א להדבר, אבל כבוד שיעשו לאדם בשביל תורתו היא ראויה לו בעצמו, דהרי קשורה בנפשו כלהב בפתיחה:
[נה] ותמימים ינחלו טוב - זה סיפא מפסוק אחר, והכי הוה רישא דהך קרא בתרא, משגה ישרים בדרך בשחותו הוא יפול ותמימים [ר"ל תלמידים שהם תמימים] ינחלו טוב, ר"ל ילמדו מרבותיהם התורה שנקראה טוב, וכיון שזכו מרבותיהם דבר שעושה להם כבוד, כדמוכח מקרא קמא כבוד חכמים ינחלו, וגם זכו על ידן להיותר טוב שבעולם, כדמוכח מקרא בתרא, להכי צריכים ג"כ לנהוג כבוד במלמדיהם:

מסכת בבא בתרא דף עה עמוד ב

ואמר רבה א"ר יוחנן: עתידין צדיקים שנקראין על שמו של הקדוש ברוך הוא, שנאמר: [ישעיהו מג] כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו.

מהרש"א על בבא בתרא דף עה עמוד ב

עתידין צדיקים שנקראים ע"ש כו'.

הקושיא היכן נזכר בקרא "צדיקים" והיכן נזכר כאן "עתידין?" והוא מבואר כי האדם אינו ראוי למדת הכבוד שהוא מדתו של הקב"ה שנאמר וכבודי לאחר לא אתן, ואמרו כל מה שברא הקב"ה לא בראו אלא לכבודו כו', אבל יגיע לאדם כבוד מצד תורתו שהיא כבודו ית' ב"ה, כמ"ש באבות ואין כבוד אלא תורה שנאמר כבוד חכמים ינחלו וגו'. דאין כבוד לאדם רק מצד תורתו, והתורה בעצמה א"א להנחיל כי לא נתנה ירושה לך, אבל כבוד התורה ינחלו הבנים מאביהם החכמים.

ואמרי' בפ' אחד דיני ממונות¹: אדם הראשון בלשון ארמי סיפר שנאמר ולי מה יקרו רעיך, והיינו דארז"ל מ"ד זה ספר תולדות אדם מלמד שהראהו הקב"ה דור כו' כיון שהגיע לרע"ק שמח בתורתו ונתעצב במיתתו שנאמר ולי מה יקרו רעיך וגו'.

וקשה מה ענין סיפר בלשון ארמי במקום הזה? ומה ענין ראייה מהך דר"ל אהך דסיפר בלשון

1. מסכת סנהדרין דף לח עמוד ב: ואמר רב יהודה אמר רב: אדם הראשון בלשון ארמי ספר שנאמר [תהלים קלט יז] ולי מה יקרו רעיך אל. והיינו דאמר ריש לקיש: מאי דכתיב זה ספר תולדות אדם - מלמד שהראהו הקדוש ברוך הוא דור דור ודורשיו, דור דור וחכמיו. כיון שהגיע לדורו של רבי עקיבא שמח בתורתו ונתעצב במיתתו, אמר ולי מה יקרו רעיך אל.

ארמי?

והנראה כלפי מה שאמרו שהתרעמו המלאכים ביצירת האדם גם בנתינת התורה לו כמ"ש פרע"ק [שבת דף פט] ובפ' אחד דיני ממונות, מפני שהאדם אינו ראוי לכבוד וז"ש מה אנוש כי תזכרנו וגו' וכבוד והדר תעטרהו. ולפי מה שהיה לר"ע כבוד תורה כמ"ש בסוף סוטה משמת ר"ע בטל כבוד תורה, לזה אמר כשהגיע לר"ע שמח בתורתו שהגיע מהראוי לכבוד ונתעצב במיתתו שנתבטל כבוד תורה כמ"ש בסוטה ולי מה יקרו רעיק אל שאמר יקר בלשון תרגום וארמי במקום כבוד בלשון הקודש בשביל המלאכים שלא יבינו בו שכבר התרעמו על יצירת אדם ונתינת התורה לו מפני הכבוד, כי המלאכים אינם מבינים בלשון ארמי.

וז"ש הכתוב [תהלים מט כא] ואדם ביקר ולא יבין וגו' אדם שאמר ביקר בלשון ארמי ולא אמר כבוד בלה"ק הוא מפני שלא יבין המלאך שהתרעם כבר בזה.

והוא שאמר שהצדיקים נקראים על שמו כו' לפי שכל מעשיהם אינם אלא לכבודו ית'. ועיין בזה עוד פ' אד"מ.

וזהו כל הנקרא בשמי בכל מעשיו דהיינו הצדיקים, לכבודי בראתיו, דהיינו בעוה"ז שיפול בו לשון בריאה יש מאין, דלא נברא לכבוד עצמו רק לכבודו ית', בכל מעשיו; ואמר אף עשיתיו ר"ל דהיינו אף שעוה"ב שהוא העשיה יש מיש, כדאמרינן מאי דלא הוה הוה כו',² גם אז יהיה נקרא בשמי ע"ש כל מעשיו שהיו בעוה"ז לכבודי וק"ל:

תלמוד בבלי מסכת סוטה דף מט עמוד א

משמת ר"מ – בטלו מושלי משלים. משמת בן עזאי – בטלו השקדנים. משמת בן זומא – בטלו הדרשנים. משמת ר"ע – בטל כבוד התורה. משמת ר' חנינא בן דוסא – בטלו אנשי מעשה. משמת ר' יוסי קטנתא – פסקו חסידים, ולמה נקרא שמו קטנתא? שהיה קטנתא של חסידים. משמת רבן יוחנן בן זכאי – בטל זיו החכמה. משמת ר"ג הזקן – בטל כבוד התורה, ומתה טהרה ופרישות. משמת רבי ישמעאל בן פאבי – בטלה זיו הכהונה. משמת רבי – בטל ענוה ויראת חטא.

רש"י

מושלי משלות – לתת אות אמתלא וטעם לחכמה ליכנס בה בשערי בינה כגון ממשלות שועלים דאמר בסנהדרין (דף לח:): כי הוה דריש ר"מ בפירקא הוה דריש תילתא שמעתא ותילתא אגדתא ותילתא מתלי.

שקדנים – שוקדין על דלתות בית המדרש לילה ויום כדאמר ביבמות (דף סג:): אבל מה אעשה שנפשי חשקה בתורה.

הדרשנים – שהיה בקי בטעמי המקראות כדאמר לא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד

2. מסכת סנהדרין דף צא עמוד א: אמר ליה ההוא מינא לגביהא בן פסיסא ווי לכון חייביא דאמריטון מיתי חייין דחייין מיתי דמיתי חייין אמר ליה ווי לכון חייביא דאמריטון מיתי לא חייין, דלא הוה-- חיי, דהוי-- חיי לא כל שכן אמר ליה חייביא קרית לי אי קאימנא בעיטנא בך ופשיטנא לעקמותך מינך אמר ליה אם אתה עושה כן רופא אומן תקרא ושכר הרבה תטול. [אף שכן הגירסא בסנהדרין, מ"מ הרבה ספרים, כמו המהרש"א כאן, מביאים נוסח זה של "מאי דלא הוה הוה מאי דהוה לא כל שכן דהוה".]

שדרשה בן זומא (ברכות דף יב:).

בטל כבוד תורה – שהיה נותן לכו לדרוש כל קוץ וקוץ של כל אות וכ"ש תיבות יתירות ואותיות יתירות כגון בת וכת אני דורש (סנהדרין דף נא:) וזהו כבוד תורה גדול שאין בה דבר לבטלה.

אנשי מעשה – בטוח בחשיבותו ועושה מעשים מופלאים כדאמר בתענית (דף כה) נמטי כשוריך יאמר לחומץ וידלוק ולעזים להביא זאבים בקרניהם. קטנותם של חסידים – שהיו החסידים הולכים וכלים והוא היה מקטניהם וסופן. זיו החכמה – זה לא ידענא מאי היא.

משמת ר"ג הזקן בטל כבוד התורה – במסכת מגילה (דף כא) אמר שעד שמת הוא היה בריאות בעולם ולא היו למידין תורה אלא מעומד משמת הוא ירד חולי לעולם והוצרכו ללמוד תורה מיושב.

בטל זיו הכהונה – שהיה חכם ועשיר וכהנים רבים אוכלין על שולחנו.

זוהר פרשת ואתחנן דף רסח עמוד ב

פתח רבי אלעזר ואמר (משלי ג) כבוד חכמים ינחלו וכסילים מרים קלון, כבוד חכמים ינחלו, זכאין אינון דמתעסקי באורייתא,

עד לא פתח מלה קריב ההוא בר נש גביהו, אמר ר' אלעזר לית לן למפסק מלי דאורייתא דכל מאן דאשתדל באורייתא זכי למירת ירותא דאחסנא דלעילא, ביקרא דמלכא עלאה קדישא, וזכי למירת ירותא דאחסנא בהאי עלמא, ומאי איהו ההוא דאקרי כבוד יי' דלא פסק מנייהו לעלמא. הדא הוא דכתיב כבוד חכמים ינחלו, ההוא דאקרי כבוד יי'; וכסילים מרים קלון מאי הוא,

ת"ח כד בר נש אזל בארח מישר קמי קודשא בריך הוא ואשתדל באורייתא הא ההוא כבוד יי' רית לגרמיה, וכמה אפטרופסין סניגורין אשתכחו לעילא עליה דב"נ, וכלהו אולפין עליה זכו קמי מלכא קדישא,

ואי בר נש לא אשתדל באורייתא ולא אזל בארחא דמאריה הוא עביד קטיגורא עליה, וההוא קטיגורא שאט באוירא ולא סליק לעילא דלמא יתיב אדם מחובוי כיון דחמי דבר נש לא תב ולא בעי לאשתדלא באורייתא כדין הוא סליק לעילא ואוליף עליה חובא, הדא הוא דכתיב וכסילים מרים קלון וסליק לעילא ועבד קטרוגא.

שערי תשובה לרבינו יונה שער ג

קמז. וזה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (סנהדרין צט, ב): כי המבזה תלמיד חכם הוא בזה דבר ה' ואין לו חלק לעולם הבא, יש לדבר שרש בשכל ועיקר במחקר. והנה אנחנו מציעים לענין טוב טעם ודעת.

אמר שלמה עליו השלום (משלי ג, לה): "כבוד חכמים ינחלו וכסילים מרים קלון", ענין "קלון" – איש קלון, וכך "ואני תפלה" (תהילים קט, ד) – איש תפלה, (ירמיה ט, ה): "שבתך בתוך מרמה" – בתוך אנשי מרמה. פירושו: האיש הנקלה והנבל מרים כסילים, ומכבד ומשבח אותם, כי יש בכבוד החכמים והישרים תועלות גדולות, ובכבוד הכסילים והרשעים – מכשולים רבים ועצומים,

כי בהתהדר החכמים ובתתם עליונים, דבריהם נשמעים, וילוו עליהם העם כולו וידמו

למועצותם.

והשנית – בראות בני אדם את כל כבודם ילמדו לקח לנחול כבוד ותרבה הדעת. ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (פסחים נ, ב): לעולם יעסוק אדם בתורה ואפילו שלא לשמה, כי מתוך שלא לשמה בא לשמה.

והשלישית – רבים מישני לבבות יעורו משנתם בראותם הדר כבוד התורה, ויכירו מעלתה, ויבא חשקה בלבבם, ויהיה עסקם בה לשם יתעלה ולעובדו בלבב שלם.

קמח. הנה אלה טעמים נכבדים חזקים כראי מוצק. ויש עוד טעם נכבד עולה על כולם, ואליו רמזנו בפתח דברינו בענין הכתות הרעות הנזכרות. כי הדבר ידוע כי מדרכי קידוש השם יתברך להודיע בכל מבטא שפתים, ובכל אשר ירמזון עינים, ובכל הנהגה ופועל ידים, כי יסוד לנפש האדם וצבי עדיו והטוב והעיקר והתועלת והיקר אשר בו – עבודת השם יתברך ויראתו ותורתו, כמו שכתוב (קהלת יב): "כי זה כל האדם". ודבר זה כבוד השם יתברך.

והמבזים לתלמיד חכם ויראתו, מבטלים הידיעה הזאת ומראים ההפך בהנהגתם, וכאילו אומרים אמור כי אין העבודה עיקר, וכי שרש הדבר נמצא מבלתי עבודת השם יתברך, והם מחללים את התורה, על כן יאבדו מתוך הקהל ויכלו בפיהם, כי הם עובדים את ה' מבלי עסק התורה. הלא הדבר ידוע, כי אין העבודה מתקיימת בלתי על ידי לומדי התורה אשר יהגו בה יומם ולילה, כי הם יורו דעה ויודעי בינה לעיתים לדעת מה יעשה ישראל, והם יעמידוה בישראל לבלתי תשכח מפי זרעם, ובמקום שאין עוסקי תורה ירבו המכשולים וישר באדם אין, על כן יכבדו עבדי השם יתברך את חכמי התורה לכבוד השם יתברך, ולהודיע כי עבודתו לבדה עיקר הנמצא.